

Abstract – Mag ik uw identiteitskaart zien? Een kwalitatief onderzoek naar identiteitscontroles uitgevoerd door de Belgische lokale politie

Het uitvoeren van een identiteitscontrole is één van de taken die politiebeambten op dagelijkse basis uitvoeren en die op het eerste zicht nogal banaal lijkt. Wanneer we deze politiepraktijk echter grondiger onder de loep nemen, blijkt dat het om meer gaat dan het nakijken van identiteitsgegevens. In de eerste plaats komt er een interactie tot stand tussen de politie en de burger, die mee bepaalt hoe de vertrouwensrelatie tussen beide partijen vorm krijgt. Daarnaast heeft de politie – *als gatekeeper* – via het uitvoeren van een controle de macht om vast te leggen wie er in het strafrechtssysteem terechtkomt. Op die manier wordt een identiteitscontrole een ingrijpend gegeven en kan het een verregaande impact hebben op de levens van burgers.

Deze vaststellingen prikkelden dan ook de interesse van heel wat wetenschappers, in het bijzonder in Angelsaksische landen. Uit de resem onderzoeken die volgden, kwamen belangrijke bevindingen naar boven over de toepassing van identiteitscontroles, die echter voornamelijk gebaseerd zijn op gegevens verkregen bij burgers. Alhoewel zulke resultaten waardevolle inzichten kunnen verschaffen, is ook het bestuderen van identiteitscontroles vanuit politionele invalshoek van even groot belang. Deze doctorale studie heeft dan ook getracht inzicht te verkrijgen in de initiële redenen van een politiecontrole en de wijze waarop deze wordt uitgevoerd, door politiebeambten zelf aan het woord te laten en oog te hebben voor de professionele context waarbinnen zij opereren.

De bevindingen die gepresenteerd worden in dit proefschrift zijn afkomstig uit een etnografische studie bij twee lokale politiekorpsen, wiens namen en kenmerken omwille van een confidentialiteitswaarborg niet nader worden besproken. Naast het uitvoeren van observaties voor een totaal van circa 750 uren bij zowel algemene (bv. interventie en verkeer) als gespecialiseerde politiediensten, werden ook 37 politiebeambten uit deze diensten geïnterviewd.

De resultaten tonen aan dat de identiteitscontrolepraktijk vorm krijgt op zowel het macro-, meso- als microniveau. Vooraleer een controle effectief wordt uitgevoerd, speelt er zich in het hoofd van de betrokken politiebeampte een proces van wantrouwensvorming af, dat onder meer wordt beïnvloed door een (eerder vage) wetgeving (macro), het korps en de dienst waartoe de inspecteur behoort, alsook de organisationele cultuur die het politieberoep omkadert (meso), en de eigen persoonlijkheid en het buikgevoel van de politiebeampte zelf (micro). Uit deze studie blijkt dat op zoek gaan naar 'verdacht' gedrag synoniem staat met op zoek gaan naar 'afwijkend' gedrag, naar gedrag dat 'anders' is. Dit 'anders' zijn wordt doorgaans gebaseerd op stereotiepe ideeën aanwezig binnen politiemiddens, waardoor welbepaalde personen sneller dan anderen het risico lopen om aan een controle onderworpen te worden.

Niet van iedere als 'verdacht' beschouwde burger wordt de identiteitskaart opgevraagd. Ook hier spelen factoren van de drie voorgenoemde niveaus een rol zoals het op dat moment gevoerde politieke beleid (macro), de prioriteiten van de dienst waarin de politiebeampte werkzaam is (meso) en de houding van de burger (micro).

Het uitvoeren van een identiteitscontrole is met andere woorden geen zwart-wit verhaal en kan bij de burger een gevoel van willekeur doen ontstaan, ook al heeft de politiebeampte niet (bewust) de bedoeling om discriminerend op te treden. Dit proefschrift pleit dan onder andere ook voor een kwalitatieve vorm van registratie van identiteitscontroles, zodat het voor alle partijen duidelijk is wie, waar, wanneer en waarom gecontroleerd werd.